

Сұр кредиторлар: борыш қақпанына қалай түсіп кетпеуге болады

Биылғы 19 наурыздан бастап Қазақстанда тұтынушылық қарыздарды беруге қойылатын талаптарды қатаңдату ресми түрде күшіне енді. Оның басты мақсаты — халықтың шамадан тыс кредит алуын төмендету, алайда, осыған қарамастан, елде заңсыз кредит беру жағдайлары жиі тіркелуде. Қарыз алушылардың бір бөлігі лицензиясыз, ашық шарттарсыз және қандай да бір қорғанусыз — «сұр» деп аталатын кредиторларға жүгінеді.

Бұл не үшін қауіпті және борыш қақпанына қалай түсіп кетпеу керектігін төменде қарастырамыз.

Жаңа талаптар нені қамтиды

Енді банктер мерзімі өткен кезде 90 күнде емес, 30 күнде жаңа қарыздар беруден бас тарта алады. Яғни, төлемдердің қысқа мерзімді кідірісі де банктің тұтынушыға кредиттен бас тартуына негіз бола алады. Сондай-ақ онлайн-қарыздар беру кезінде шешім қабылдау кезеңі және міндетті биометриялық сәйкестендіру енгізілді.

Бұл нормалар бекер енгізілмеген: мемлекет осылайша зардап шеккендерді өздері білмей кредиттер беретін алаяқтармен күресуге ниетті. Сонымен қатар, жаңалықтар азаматтың қаржылық тәртібін артырып, кредит операцияларын анағұрлым қауіпсіз етуі қажет. Алайда, өкінішке орай, жақсы ниеттің әрқашан кемшілігі бар, біздің жағдайда бұл адамдар ресми қаржы институттарынан бас тартқан кезде жүгінетін сұр кредиторлар.

Сұр кредиторлар қалай жұмыс істейді

Талаптардың қатаңдауы аясында 2025 жылы жаңа тұтынушылық кредиттер беру айтарлықтай төмендеді: егер 2024 жылы олардың өсуі 21,9% болса, ал өткен уақытта тек 8,7%. Сонымен қатар, Қаржылық мониторинг агенттігінің ресми статистикасына сәйкес 2024-2025 жылдары заңсыз микроқаржылық қызмет фактілері бойынша 19 қылмыстық іс тіркелген, 2026 жылғы екі айда тағы алты қылмыстық іс тіркелген. Ал заңсыз берілген кредиттер сомасы 220 млрд теңгеден асты.

Қағидалардың өзгеруіне қарамастан қазақстандықтарға кредит алуға кім «көмектесетінін» қарастырайық. Бұл «сұр» кредиторлар — заңсыз және қаржы реттеушісінің лицензиясын алмай қарыз беретін кредитор — жеке тұлғалар немесе ұйымдар. Қарапайым сөзбен айтқанда, бұл заңсыз кредиторлар, олар: кірісті тексермей ақша береді; кредиттің толық құнын ашпайды; басқа шарттар түрінде қарыз ресімдейді — мысалы, тауар сатып алу шарты; кепіл талап етуі мүмкін (пәтер, автомобиль); борышты қайтару кезінде қысым көрсетеді.

Солтүстік-Қазақстан облысында «сұр» кредитор ұсталды, ол осыған дейін айтылған типтік заңсыз схема бойынша әрекет етті. 12 жыл бойы ол жеке және заңды тұлғаларға мүліктік кепілмен де, онсыз да мәмілелерді ресімдей отырып, жоғары пайызбен жүйелі түрде қарыз беріп отырған. Бұл ретте, оның қаржылық қызметті жүзеге асыруға лицензиясы болмады, бұл мұндай тәжірибені заңсыз етеді.

Қарыздарды заңды операциялар ретінде көрсету үшін кредитор мүлікті сатып алу-сату туралы жалған шарттар жасады. Бұл ретте қарыздар бойынша ай сайынғы сыйақы мөлшері қарыз сомасының 5-тен 10%-на дейін құрады, бұл жылдық 60-120%-ға баламалы. Осылайша, сұр несие беруші шұғыл ақшаға мұқтаж азаматтардан 1,8 млрд теңгеден астам ақша тапты.

Мұндай жағдайлар заңсыз кредиторларға жүгіну тәуекелдерін және қарыз алушылар үшін ықтимал салдарларды айқын көрсетеді.

«Сұр» кредиторларға жүгіну несімен қауіпті

1. Жасырын пайыздар және артық төлем: басында мәлімделген мөлшерлеме төмен болуы мүмкін, бірақ айыппұлдар мен комиссиялар есебінен борыш бірнеше есе жоғарылайды.

2. Борыштың жылдам өсуі: есептеулер күнделікті жүргізілуі, ал талаптар – заңсыз кредитор үшін ыңғайлы жаққа қарай өзгеріп отыруы мүмкін.
3. Құқықтық қорғаудың болмауы: қарыз тауарды сатып алу ретінде, ал шарт жалған болғанда, сотта сіздің кредит ресімдегеніңізді және сізді алдап кеткенін дәлелдеу қиынға соғады.
4. Мүлікті жоғалту тәуекелі: сұр кредиторлар кепілге пәтерді немесе автокөлікті талап етеді, оларды кешіктірген кезде жоғалтуға болады. Атап айтқанда, алаяқтар сіздің мүліктеріңізді өздеріне алуға тырысады.
5. Өндіріп алу кезіндегі қысым: қауіп-қатер, психологиялық қысым, дене зорлық-зомбылығы және борышты қайтарудың заңсыз әдістері болуы мүмкін.
6. Заң тарапынан қорғаудың болмауы: сұр кредиторлар ережелерді айналып өтіп жұмыс істейді, сондықтан мемлекет сіздің құқықтарыңызды қорғай алмайды.

Сұр кредиторлардың амалына қалай ұшырамау керек

1. Лицензияны тексеріңіз: бар банктермен және МҚҰ-мен ғана жұмыс істеңіз. Мұны ҚР Қаржы нарығын реттеу және дамыту агенттігінің сайтында тексеру оңай.
2. Шартты зерттеңіз: мөлшерлеменің, комиссияның, айыппұлдардың және қайтарудың қорытынды сомасының мөлшеріне ерекше назар аударыңыз.
3. «Түсініксіз» құжаттарға қол қоймаңыз: егер сіздердің алдарыңызда кредит шарты болмаса, бұл сақтануға және қарызды ресімдеуді тоқтатуға дәлелді себеп.
4. Өзіңіздің қарыз жүктемеңізді барабар бағалаңыз: егер сізге ресми банк бас тартса, онда бұл сізге «айналып өтуге» кедергі емес, өзіңіздің қаржылық жағдайыңызды тұрақтандыру керек деген белгі.
5. Ақшаны «шұғыл» және «кез келген бағамен» алмаңыз: алаяқтық схемалар дәл осыған құрылады. Өзіңізге ойлануға уақыт беріңіз, түрлі нұсқаларды зерттеңіз, ресми банктермен кеңесіңіз, сенім артқан адамдармен кеңесіңіз. Ең бастысы - асығыс шешім қабылдамау, себебі оның салдары көп жағдайда тым қымбатқа түседі.

Сұр кредиторлар жылдам шешім сияқты көрінуі мүмкін, бірақ іс жүзінде бұл қарыз алудың ең қауіпті тәсілдерінің бірі. Ашық шарттар мен мемлекеттік бақылау болмаған кезде қарыз алушы борыштық және жоғары тәуекелдермен жалғыз қалады. Сондықтан айналма жолдарды іздеу емес, өзіміздің қаржылық мүмкіндіктерімізді тиынақты бағалау және қарыз алу үшін тек заңды құралдарды пайдалану маңызды.

Өзіңізді, ақшаңызды сақтаңыз және қаржылық сауаттылықты арттырыңыз!

Материал www.fingramota.kz сайтының көмегімен дайындалды.